

Hallgatók a tanárképzés és az oktatás fejlesztéséért – A CHERD-Hungary oktatáskutató gyakornoki program a debreceni egyetemen

Bodnár Dániel¹ – Ceglédi Tímea² – Csák Zsolt³ – Fekete Dorottya⁴ – Fekete Emese Kincső⁵ – Horváth Annamária⁶ – Janecskó Liliána⁷ – Kiss Dávid Mihály⁸ – Papp Hunor⁹ – Puskás Marcell¹⁰ – Tóth Réka¹¹

¹ a CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program gyakornoka,
ORCID: 0009-0004-6640-7783, bodnardaniel11@gmail.com

² az MTA-DE-Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport (Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar) pillérvezetője, ORCID: 0000-0001-9943-1801, ceglledi.timea@arts.unideb.hu

³ az MTA-DE-Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport (Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar) kutatója, ORCID: 0000-0003-4688-8888, csakzsolt66@gmail.com

⁴ a CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program oktatáskutató gyakornoka,
ORCID: 0009-0007-3077-601X, feketedorottya02@gmail.com

⁵ a CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program oktatáskutató gyakornoka,
ORCID: 0009-0007-5887-1246, emesekincsofekete@gmail.com

⁶ a CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program oktatáskutató gyakornoka,
ORCID: 0009-0005-2250-1767, horvathannamari19@gmail.com

⁷ A CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program oktatáskutató gyakornoka,
ORCID: 0009-0005-2883-444X, janecsko.liliana@gmail.com

⁸ a CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program oktatáskutató gyakornoka,
ORCID: 0009-0002-9560-3965, kiss.d.mihaly@gmail.com

⁹ a CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program oktatáskutató gyakornoka,
ORCID: 0009-0008-1718-8157, papphunor76@gmail.com

¹⁰ a CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program oktatáskutató gyakornoka,
ORCID: 0009-0000-5571-5028, puskasmarcell2@gmail.com

¹¹ a CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program oktatáskutató gyakornoka,
ORCID: 0009-0007-5066-2191, tothrekad98@gmail.com

2021 szeptemberében egy új kezdeményezés indult a Debreceni Egyetem Neveléstudományi Tanszékének berkein belül. A CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program jelenleg tizenhat nevelésszociológiai kutatást folytató fiatallal működik, akik főként osztatlan tanárszakos hallgatók a Debreceni Egyetemen. Az előzmények és a Program működésének bemutatása után feltárjuk, milyen tevékenységeket végeznek a gyakornokok, illetve felvázoljuk a jövővel kapcsolatos aspirációinkat, további terveinket.

Kulcsszavak: Tanítsunk Magyarorszáért; mentorálás; továbbtanulás; kedvezőtlen társadalmi helyzet; pályaválasztás

DOI: 10.37205/TEL-hun.2023.3.04

Miért kutat egy tanár?

Pusztai Gabriella a CHERD-Hungary kutatócsoport tanárszakos hallgatókkal való kibővítéskor a következőképpen fogalmazta meg, hogy miért kutat a tanár: „Tanuló társadalomban élünk. Tanulunk a szüleinktől, s a szüleink is tanulnak tőlünk. Tanulunk az iskolában a tanártól és egymástól, a barátainktól a sportkörben, az online közösségi oldalakon, a fesztiválokon és a templomban.

A tanulás és az oktatás folyamatainak összefüggésrendszere társadalmi és térbeli tekintetben olyan hihetetlenül kitágult, komplexitása pedig annyira megsokszorozódott, hogy az oktatáskutatás hatóköre sem maradhatott az osztálytermi folyamatokra korlátozódó elemzések körében. Kérdések, problémák sora kínálja magát az érdeklődőknek. A tanári pályára való felkészülés lényege természetesen nem a tananyag bemagolását jelenti, a cél az értelmiségi habitus érlelődése (Pusztai, 2015; Bócsi, 2022). Értelmiségi viszont nem lehet minden diplomás. Értelmiségi az, aki értelmezi önmagát, a munkáját, a környezetét. Mint ahogy a kutatótanár sem az a pedagógus, aki letette az életpályamodell felső fokozatához szükséges vizsgát.

Kutatótanárnak lenni életforma. Az oktatás különböző területein dolgozó legértékesebb szakemberek azok, akik naponta új összefüggésekre lesznek figyelmesek, akik rákérdeznek a napi rutinra, akiknek vannak kérdéseik, amelyekre persze nem egy-egy közhely a válasz. A kutatótanárok számára a tények adatok, melyeknek önmagukon túlmutató jelentésük van. A kutató tanárok a napi problémákba nem belefáradnak, hanem szeretnének ezeknek utánajárni, utánaolvasni, az olvasottakat összehasonlítani, újabb adatokat gyűjteni, s mindezt megvizsgálni, elemezni, értelmezni. Az értelmezéshez azonban értelmező közösség is kell (Pusztai, 2011). Olyan kutatótársak, akikkel közös nyelvet beszélünk, akikkel könnyebb különbséget tenni a stabil keretek és a pillanatnyi benyomások között, akikkel együtt öröm a felfedezés.” A CHERD-Hungary és az Oktatáskutató Gyakornoki Program ilyen kezdeményezésnek számítanak.

Neveléstudományi kutatások a Debreceni Egyetemen

A Debreceni Református Kollégium bölcsészetben, pedagógiában és tanárképzésben élő hagyományaira építő Debreceni Egyetem¹ előkelő helyet tudhat magának a tudományos életben, s központi szerepet tölt be – alapítása óta – a neveléstudományokat érintő oktató- és kutató munkában is. Számos nagy tudással ren-

¹ Korábbi nevei: Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem, Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem, Kossuth Lajos Tudományegyetem.

delkező, több tudományterületen is jártas és ismert személy gazdagította éveken át a meghatározó személyiségek névsorát. Tankó Béla és Mitrovics Gyula voltak Debrecen első kinevezett pedagógiai professzorai, akik hozzájárultak a neveléstudomány önálló diszciplináris feltételeinek megteremtéséhez. Tankó szerint „A szabadság hősei a tanulók, mert az igazságot keresik, az egyetlen felszabadító hatalmat. Szabaddá pedig nem az ismeretek tömege tesz, hanem a végiggondolás, a végignyomozás, a kutatás bátorsága.” (Fenyő, 2004, p. 22). A szintén iskolateremtőként számontartott Karácsony Sándor által kidolgozott eredeti pedagógiai rendszer, mely a tanár és a diák mellérendelő viszonyán alapul, a 21. században is modernnek számít. Jausz Béla, a pedagógus professzor, a Magyar Pedagógiai Társaság elnöke volt, aki azt vallotta, hogy „minden sikeres emberi együttműködés alapja az egymás iránt érzett feltétlen bizalom és szeretet.” (Orosz & Vecsey, 2004, p. 43). Kelemen László professzor Pedagógiai pszichológia című könyvét és az iskola gyakorlati életére választ kereső kutatásait pedagógusgenerációk építették s építik be munkájukba. Petrikás Árpád a tanuló közösségekkel foglalkozott, s a rendszerváltás után az első kötetet szerkesztette a szocializmus alatt agyonhallgatott Karácsony Sándorról. A neveléstudományi doktori képzés kezdeményezői között tartják számon Orosz Gábort. A kilencvenes évek közepén Kozma Tamás megalapította a neveléstudományi doktori programot, s ettől kezdve az egyedi témákkal foglalkozó debreceni oktatáskutatás országos jelentőségűvé vált. Munkatársai olyan jeles személyiségek voltak, mint a leendő tanárok nemzedékeit a klasszikus tanulási formák mellett a reformpedagógia és az alternatív irányzatok megújító törekvéseivel megismertető Brezsnýánszky László, vagy az iskolák „rejtett tantervének” első hazai kutatója, Szabó László Tamás. Az elődök munkásságát, kiválóságát hivatott tovább vinni az egyetemen működő Neveléstudományi Doktori Program, illetve a hozzá köthető CHERD-Hungary is (Brezsnýánszky & Fenyő, 2004; Bordás & Ceglédi, 2010; Bársony, 2012; Pusztai & Morvai, 2014; Pusztai & Kocsis, 2020; Brezsnýánszky, 2021).

A Neveléstudományi Doktori Program négy alprogrammal rendelkezik, melyek széles skálán mozgó ismereteket biztosítanak a hallgatóknak: a társadalmi egyenlőtlenségek vizsgálata éppúgy jelen van a képzésben, mint a közoktatás vagy a felnőttképzés működése, de a tanári tevékenységhez köthető kérdések is megjelennek. A részt vevő hallgatók számára kutatási és publikálási lehetőségek is adóttak, a nagy nyilvánosság előtti, szakirodalmi megjelenést a Central European Journal of Educational Research (CEJER) is lehetővé teszi, „amely kommuniká-

ciós csatornát biztosít a dinamikusan változó oktatási és kutatási erőterben dolgozó oktatáskutatók számára” (Pusztai & Kocsis, 2020, oldalszám nélkül). A Doktori Program hallgatóinak sikerességét, a tudományos életbe való eredményes bekapcsolódását tükrözi az is, hogy számos nivós ösztöndíjpályázat elnyerését tudhatják magukénak: a volt tagok között találhatunk Pro Scientia aranyérmet és Erdei Ferenc-díjast, de a Bolyai János Kutatási Ösztöndíjat és a Magyar Tudományos Akadémia könyvkiadási pályázatait is nyerték már el a Doktori Program hallgatói az évek során (Pusztai & Kocsis, 2020).

A Neveléstudományi Doktori Program tevékenysége szorosan összefonódik a *Centre of Higher Education Research and Development* (CHERD-Hungary) kutatóközponttal, amelyet Kozma Tamás kezdeményezésére alapítottak 2007-ben (Bordás & Ceglédi, 2010; Pusztai & Kocsis, 2020). A Debreceni Egyetemen működő kutatóközpont különlegességét az adja, hogy egy olyan nem Budapesthez köthető kutatói műhely, amelynek megalapításánál a regionalitás kérdése elsőbbséget élvezett. Egyik legfontosabb célkitűzése, hogy összekapcsoló elem legyen azok között a magyar nyelven (is) oktató anyaországi és azon kívüli felsőoktatási intézmények között, amelyek kutatói tevékenységet végeznek. A kutatóközpont elsősorban a harmadfokú képzés területén végez alap- és alkalmazott kutatásokat, de a közoktatás területén is jelentős munkák vannak már mögötte (Bordás & Ceglédi, 2010; Pusztai & Kocsis, 2020).

A CHERD-Hungary mai arculatát – az elődök hagyományaira építve – a Pusztai Gabriella professzor vezetése alatti elmúlt évek alakították ki. A CHERD-Hungary a kutatáson túl tudományos műhelyeket is biztosít a kutatók számára – fiatalok esetében gyakorlóhely jelleggel. A központ kutatói kiemelt figyelmet fordítanak arra, „hogy a hallgatók minél hamarabb bevonódjanak a tudományos életbe”, valamint lehetőséget biztosítanak a fiatal generációnak a kutatói képességek fejlesztésére (Pusztai & Kocsis, 2020). A korai bekapcsolódás érdekében nemcsak a doktori, hanem az alap- és mesterképzést végző hallgatók is részesei lehetnek az intézetben folyó munkafolyamatoknak, melyek a későbbi, önálló kutatómunka végzéséhez elengedhetetlenek. A kutatóközpont egyik jelentős kutatásának számított a hallgatói lemorzsolódás vizsgálata, a *Társadalmi és szervezeti tényezők szerepe a hallgatói lemorzsolódásban* című NKFIH-projekt keretein belül. A magas lemorzsolódási kockázatú képzések azonosításán túl a lemorzsolódók és perzisztensek vizsgálata is megtörtént, különféle szempontok alapján. Kiemelt kutatási területnek számítanak még emellett a hátrányos helyzetű tanulók továbbtanulását támogató tényezők, va-

lamint a vallásszociológia. A CHERD-Hungary több kutatócsoporttal is folytat együttműködést, így például jelenleg az MTA-DE-CSAládok és TanárOK Kooperációja elnevezésű kutatásban vesz részt a kutatóközpont több munkatársa (Hrabéczy et al., 2023).

Az Oktatáskutató Gyakornoki Program létrejöttének rövid története

A megfelelő szervezeti forma megtalálását hosszú folyamat előzte meg. A cél az volt, hogy a kutatás iránt érdeklődő, tehetséges hallgatók hivatalosan is bekapcsolódhassanak a CHERD-Hungary Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ inspiratív kutatóközösségébe, ezáltal pedig támogató légkörben kezdhessék meg kutatói pályafutásukat.

A Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Intézetének oktatói munkájuk során számos olyan hallgatót ismerhettek meg, aki innovatív ötletekkel és a kutatómunka iránti lelkesedéssel rendelkezett. Sejthető volt, hogy ezek a fiatalok kis támogatással izgalmas, a gyakorlati élet számára is értékes kutatásokat végezhetnek. Az oktatóknak – a CHERD-Hungary kutatóiként – emellett élő tapasztalatuk volt abban, hogy milyen sokat jelent a generációkon átívelő csapatmunka, a fiatalabb generációk folyamatos jelenléte, a tapasztalt kutatók tudásának megosztása a kutatásaikban. Ugyanakkor kevés lehetőség volt arra, hogy az oktatói „tehetség-screening” és a kutatók mentori kapacitásai egy támogató szervezeti keretrendszerben találkozzanak.

A legnagyobb áttörést a 2020 tavaszán megújuló Nevelésszociológia kurzus hozta, amelynek keretében a Pusztai Gabriella professzor és munkatársai által kidolgozott modell alapján az elméleti felkészítés mellett saját kutatási projektfeladatot is kaptak a résztvevők. Sokan közülük ekkor ébredtek rá, hogy a kutatómunka izgalmas, emberközeli kaland, amelyhez az ő érdeklődésük és friss ötleteik értékes és fontos alapanyagként szolgálnak. Sőt, ez a tevékenységük a pedagógus-sá válásukat is rendkívüli módon gazdagítja.

Voltak tehát egyrészt tehetséges hallgatók, akik a Nevelésszociológia (vagy más érdekes, kutatást is tartalmazó) kurzus után tovább szerették volna mélyíteni ismereteiket, és aktívabb kutatói szerepet vállalni. Másrészt pedig mellettük ott voltak a tapasztalt kutatók, akik szívesen felajánlották tudásukat, idejüket arra, hogy tanítványaikat segítsék. A hallgatók és a kutatómentorok egymásra találása kezdetben

informális úton valósult meg: folyosói beszélgetések, közvetlen hangvételű levél-váltások, tanácsadás formájában segítették a fiatalokat kutatói útkeresésükben.

A 2021 tavaszán zajló második Nevelésszociológia kurzus projektfeladatainak sikere után nem volt kérdés: konkrét szervezeti kereteket kell létrehozni arra, hogy az „oktatókkal maradó”, kutatás iránt érdeklődő tehetséges hallgatók a kurzuson túl is folytathassák kutatói tevékenységüket. A választás egy gyakornoki program elindítására esett, amelynek ötlete Ceglédi Tímea nevéhez köthető, s amelynek modelljét Pusztai Gabriella professzor vezetésével dolgozták ki, s amelynek működését a kutatómentorokkal és a gyakornokokkal folyamatosan megvitatva finomítják. A gyakornoki forma lehetőséget ad arra, hogy a hallgatók hatékonyan bekapcsolódhassanak a CHERD-Hungary tudományos vérkeringésébe, s ezzel párhuzamosan megtalálják saját kutatói identitásukat is az általuk választott kutatási témában.

Egy elvárt minimumteljesítmény mellett a saját tempójukban dolgozhatnak a gyakornokok. A folyamatosan aktív kutatóközösség lehetővé teszi, hogy a tudományos szereplésektől és a versenyektől (kezdetben) ódzkodó hallgatók is elmélyedhessenek egy-egy témában, s akkor mutatkozzanak be például egy konferencián vagy egy TDK-fordulón, amikor már kellően felkészültnek érzik magukat – erről egyébként a kutatóközpontban folyamatos visszajelzést kapnak. A TDK-zók esetében a kutatómunkát a TDK-műhelyek is támogatják. A TDK és a CHERD-Hungary termékenyen egészítik ki egymást, hiszen a TDK a tudományos versenyekben rejlő fejlődési lehetőséget adja meg, kétévenként aktivizálódó ciklusokban, a CHERD-Hungary pedig a kollegiális kutatói lét biztonságát egy permanens idősíkban.

Az első felvételi pályázat 2021 tavaszán került kiírásra. Kilenc kutató (illetve kutatócsoport) nyert felvételt, s kezdte meg a munkát a program 2021. szeptemberi indulásakor. Ez a létszám azóta tovább bővült. Jelenleg tizenhat kiváló gyakornok és hét odaadó kutatómentor dolgozik együtt.

A CHERD-modell: A Gyakornoki Program működése és annak tudományos háttere

A CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Programjába való jelentkezésről szóló felhívást általában a tavaszi félév végén teszi közzé a Kutatóközpont, amelyel a következő őszi félévtől lehet tagságra pályázni. Az érdeklődő hallgatóknak már ekkor saját kutatási témát, illetve kutatómentort kell választaniuk. A pedagógiával és neveléstudománnyal foglalkozó kurzusoknak köszönhetően a hallgatók

egyaránt megismerkedhettek mindkettővel, sőt, sokakban már ezeken órákon eldőlt, hogy miről is szeretnének legszívesebben kutatást folytatni. A gyakornokok flexibilisen változtathatnak kutatási témát a programon belül, ha időközben rájönnek, hogy más kérdések keltik fel az érdeklődésüket, azonban a legtöbb hallgató megmarad az eleve választott témájánál. A jelentkezéshez önéletrajzot, motivációs levelet, valamint a kutatómentor által írt ajánlást kell benyújtani.

A CHERD-modell egyik alapja a heti rendszerességű kutatói megbeszélések (az úgynevezett „keddi CHERD-ek”) nyitottá tétele a gyakornokok részére, ahol több kutatógeneráció dolgozik együtt. A modell másik fontos motorját a gyakornokok és a kutatómentorok közös munkája jelenti. A kutatómentorok olyan oktatókból és doktoranduszokból kerülnek ki, akik már a Gyakornoki Program indulása előtt is odaadó mentori tevékenységet folytattak láthatatlan, formális program nélkül, úgynevezett informális mentorokként (Godó et al., 2020; Hafičová et al., 2020). Többük könyvelhet el jelentős OTDK-sikereket, amely tapasztalatukat a Gyakornoki Programban is kamatoztathatják. Jelenleg kutatómentorként működnek közre: Alter Emese, Ceglédi Tímea, Chrappán Magdolna, Csók Cintia, Demeter-Karászi Zsuzsanna, Fényes Hajnalka Zsuzsanna és Hrabéczy Anett.

A félév elején és végén csoportos megbeszélés keretében kerülnek ismertetésre a gyakornoki célkitűzések és az elért eredmények. A kutatást a hallgató a választott témájában folytatja, amelyet a saját igényeire, preferenciáira és teherbírására szabhat, de akár a mentora kutatásából is kiveheti a részét. A kutatómentorral ezen kívül személyes vagy online konzultációkon is egyeztetnek, amelyek révén folyamatos segítséget és eligazítást kapnak. A mentorok szakirodalmi, módszertani és formai kérdésekben egyaránt partnerként támogatják a hallgatók munkáját.

A gyakornoki kutatások eredményeit publikációban és különböző konferenciákon is a nagyközönség elé tárják, melyek közül a legpatinásabb az Országos Tudományos Diákköri Konferencián való részvétel. A közös munka számos eredménnyel jár a hallgatók számára, többek között oklevél formájában is megjelenő elismeréssel, de talán a legnagyobb eredményt a gyakornokok személyes érdeklődésének megfelelő kutatási területek megtalálása jelenti. Az önálló kutatás mentorral való támogatása képes lehet már az egyetemi képzés korai szakaszában előkészíteni a későbbi doktori felvételre való felkészülést is.

A gyakornokok számára más lehetőségek is nyílnak az akadémiai élet színpadára lépni. Recenziót készíthetnek az általuk feldolgozott szakirodalomról, illetve társszerzőként vehetnek részt mentoruk kutatásaiban és publikációiban. A Neveléstu-

dományi Tanszék munkájában is aktív szerepet vállalhatnak, a Tanszék által gondozott folyóiratok készítésében, működésében is közreműködhetnek. Jelenleg Bodnár Dániel gyakornok a Hungarian Educational Research Journal Facebook-promótálásáért felel. A gyakornokok emellett abban is kitűnnek, hogy kreatív tanári megoldásokkal jeleskednek már az egyetem során. Puskás Marcell gyakornok interaktív történelem-óraterve például megjelent a Modern Iskola folyóirat hasábjain.

Bár a Program nem rendelkezik önálló anyagi kerettel, a részt vevő hallgatók mind nagy eséllyel pályáznak különféle ösztöndíjakra és támogatásokra. A Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programjának (DETEP) többen is tagjai, de emellett nyerték már el az Új Nemzeti Kiválóság Program Ösztöndíját (Papp Hunor, Biró Barbara), a Nemzeti Felsőoktatási Ösztöndíjat, illetve Kiemelt Szakmai Ösztöndíjat is. Az elmúlt hónapok egyik nagy sikere volt, hogy Biró Barbara sikeresen pályázott az Universitas Alapítvány pályázatán.

A „mélyvíz-módszer” meghatározó eleme a Program működésének, amelynek lényege, hogy a gyakornokok az első pillanattól kezdve teljesértékű kutatókként, egyenrangú kollégákként vesznek részt a központ kutatásaiban, kapnak felelősségteljes kutatói feladatokat, kapcsolódnak be a kutatói eszme- és tapasztalatcserébe, s lehetnek elindítói új kezdeményezéseknek is. Ez utóbbira példa, hogy a gyakornokok ötletei és munkája nyomán gazdagodott a CHERD-Hungary tudománypopularizáló tevékenysége, például új formák (közösségi oldalak, podcast stb.) és egy közvetlen, fiatalos nyelvezet (például tudományos mémek) megjelenése által. A hallgatói szocializációnak tehát a konstruktivista felfogását testesíti meg a program: nem egy meglévő intézményi kultúra passzív befogadására készíti a belépőket, hanem annak aktív konstruálóiaként tekint rájuk (Pusztai, 2015).

A CHERD-modell további alapvető eleme, hogy a kutatóközpont nagy tiszteletet mutat a gyakornok hallgatók tudása, lelkesedése és a saját témában megszerzett szakértelme iránt. Épp emiatt nem csak egy irányban történik a tanulási folyamat; a kutatómentorok is tanulhatnak a gyakornokoktól, hiszen utóbbiak ismerik a legjobban korunk iskoláinak belső viszonyait. A reciprok tanulás révén új módszerekről tájékozódhatnak, s új tudást sajátíthatnak el közösen, például a legfejlettebb adatbáziskezelő programok terén. Erre friss példa is akad: a már említett MTA-DECSATOKK kutatásban például fontos szerepe volt a program egyik gyakornokának, Fekete Emese Kincsőnek, aki elsajátította az Atlas.ti program használatát, ezzel segítve a kutatócsoport számára is új *Grounded Theory* kódolási eljárásának szoftverrel támogatott alkalmazását. A digitális világban jártasabb fiatalok hozzájárulása

nagy mértékben képes fellendíteni egy-egy kutatás menetét, valamint a hallgatók is felhasználhatják az így megszerzett tudásukat saját munkájuk során.

Vitathatatlan, hogy a kutatómentorok és a gyakornokok kölcsönösen motiválják egymást, de az „új kutatónemzedéken” belül is hasonló hatást figyelhetünk meg. Tehát inter- és intragenerációs társadalmi tőke is gazdagítja a programot (Pusztai, 2015). Mi ennek a tudományos háttere? Az elmúlt évtizedek során azzal szembesülhettünk, hogy elszemélytelenedett a felsőoktatás, az oktatók és a hallgatók elsodródta egymástól, kevesebb lehetőség adódik mindkét fél számára a gyakori eszmecserére (Kozma, 2004; Pusztai, 2015). A hagyományos oktató-hallgató párbeszéd már szinte csak a tehetséggondozás, a szakkollégiumok terén maradt fenn, ahol a közös munka és a kisebb hallgatói létszám nagyobb időintervallumot enged az akadémikus ismeretszere folytatására. A már említett közös ismeretszerzésen túl az oktatók mentoráltjaik eredményeiből és sikereiből pozitív megerősítést is kapnak tanári tevékenységüket illetően (Kozma, 2004; Pusztai, 2015; Ceglédi, 2018).

Az oktató-hallgató interakción kívül a hallgató-hallgató interakció és a hallgatók csapatmunkában megvalósuló teljesítményei is nagy jelentőséggel bírnak, akár az egyetemi életről, akár az akadémiai életbe lépésről beszélünk. Amikor ugyanis a hallgatók tanulóközösséggént „közös mozognak a tanulmányi rendszerben, az pedagógiai szempontból jelentősen hatékonyabb megoldás, mint a hallgatók elszigetelt, egyéni teljesítménye” (Pusztai, 2011, p. 131). A gyakornokok eredményeikkel és célkitűzéseikkel egymást motiválják. „Az együttműködésen alapuló felsőoktatás-pedagógiai kezdeményezések a közösségi élményt, az extrakurrikuláris tevékenységek önkéntes munkáinak lendületét és a hagyományos munkaszervezés előnyeit egyesítik magukban” (Pusztai, 2011, p. 131). Éppen emiatt kiemelkedő az a debreceni intézményi kultúra, amely alapvetően meghatározza a program működését, s amelyet Kozma Tamás professzor gazdagított, például a nem egyetemi szférából hozott tapasztalatai révén.

A ma ismert „CHERD-modellt” Pusztai Gabriella professzor és a maga köré gyűjtött, generációkon átívelő kutatóközösség formálja és élteti. Ahogy az előtük dolgozó „nagy oktatáskutató nemzedék” tagjai (például az Oktatáskutató Intézetben), úgy a programban részt vevő gyakornokok és mentoraik is kollegiális kapcsolatban, baráti légkörben dolgoznak együtt, folyamatosan fejlődve és megújulva tartanak lépést az aktuális kutatási trendekkel.

A Gyakornoki Program tudományszerűsítő tevékenysége

Minden szervezet vagy vállalkozás sikerességéhez elengedhetetlen, hogy képes legyen megtalálni a megfelelő csatornákat az eredményeink bemutatásához és a célközönség bevonásához. A CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program számos eredményt tudhat magáénak, amely az elmúlt másfél év közös munkájának gyümölcse. Ilyen az MTA-DE-CSATOKK kutatócsoport munkájába való bekapcsolódás, valamint a Tanítsunk Magyarorszáért Mentorprogram eredményességét vizsgáló DHVM (Discovery of Hidden Value of Mentoring) kutatás. A hallgatók mindkét esetben tapasztalt kutatómentorok közreműködésével vehettek részt az adatgyűjtésben, az adatbázisok felállításában, valamint azok elemzésében is. Az így létrejött eredmények hazai és nemzetközi tudományos konferencia-előadások, valamint publikációk formájában kerültek bemutatásra.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy még a kutatás világára nyitott hallgatók számára sem megfelelően ismertek e tudományos fórumok, így megfelelő „marketing tevékenység” nélkül még az igazán inspiráló eredmények is nehezen érhetnek el a potenciális gyakornokjelöltekhez.

A gyakornokok már a program indulásakor felismerték, hogy a tudományszerűsítés kulcsfontosságú nemcsak a következő kutatónemzedék toborzásában, hanem abban is, hogy az értékes kutatási eredmények eljussanak azokhoz, akikről szólnak – elsősorban az iskola, az oktatás és nevelés érintett szereplőihöz. Ennek érdekében a Gyakornoki Program számára létrehoztak közösségi média profilokat a jelenleg legnépszerűbb felületeken (Facebook, Instagram, YouTube).² Tevékenységük elsődleges célja közérthető módon bemutatni a programban zajló munkát, valamint rámutatni a gyakornokok lehetőségeire, ezzel biztatva a hallgatótársakat az önálló kutatási témák megfogalmazására és a Gyakornoki Programba való bekapcsolódásra.

Az oldalak több funkciót is ellátnak. Mivel a célközönség a fiatal egyetemista korosztály, a humoros és szórakoztató „mém” rovat révén is megismerhető a kutatói lét, a gyakornokok mindennapjai. Ezzel nem csupán a jó hangulatú, figyelemfelkeltő és érdekes gyakornoki programmal ismerkedhetnek meg a hallgatók, de a mindennapjaikba is cseppnyi mosolyt csalhatnak a mémek.

A gyakornokok kitartó munkáját gyakran ösztöndíjakkal, szakkollégiumi helyekkel jutalmazza a tudományos közösség. Éppen ezért a tudomány-népszerűsítő

² A Gyakornoki Program tudományszerűsítő felületeinek elérhetőségei:

Facebook: <https://www.facebook.com/CHERD.Gyakornoki.Program>

Instagram: https://www.instagram.com/cherd_gyakornoki_program/

tés feladatkörébe tartozik a hasonló sikerek minél szélesebb körben való bemutatása is, hiszen a dicsérő szó mindig ösztönzően hat a diákok teljesítményére, és a gyakornokok toborzásában is kulcsfontosságú az eredmények láthatóvá tétele. Két kiemelten fontos rovat ezért a „Gyakornoki sikerek”, valamint a „Lehetőségek” címet viseli. Az előbbiben a gyakornokok és kutatómentoraik elismerései kerülnek bemutatásra, ezzel is felhívva a figyelmet a program sikereire és hasznosságára. A „Lehetőségek” rovat színes és szerteágazó. Különböző aktualitások, programok, események, ösztöndíj-lehetőségek és konferenciák kerülnek benne megosztásra a lehető legfontosabb tudnivalókkal, hogy a gyakornokok ne maradjanak le semmiről sem. Megjelenik benne minden olyan alkalom, amelyen akár nézőként is érdemes jelen lenni. Ezen felül a további ösztöndíjakról szóló rovat segítséget nyújthat a pályázati lehetőségek megtalálásához.

A „Tudtad-e?” szekcióban tudományos érdekességek, fun factek (szórakoztató tények), jeles napok, aktualitások és különleges alkalmak jelennek meg. Az általános témák mellett az egyetem története, a neveléstudomány, illetve a Magyar Tudományos Akadémia érdekességei is kiemelt helyet kapnak, hogy a követők figyelmét felkelthessék ezen a területen is. Szakirodalmi idézetek, fontosabb tanulmányokban vagy regényekben előforduló meghökkentő részletek is színesítik a rovatot. A gyakornoki oldal arculatában jelentős szerepet kapnak továbbá a program fontos információival kapcsolatos posztok.

A gyakornokok bemutatkozása mellett a „Kik vagyunk mi?” rovatban az egyetemi elérhetőségek, események, a gyakornokokkal és kutatómentorokkal kapcsolatos tudnivalók, valamint egyéb fontos információk jelennek meg színes posztokban.

2023 januárjában a Gyakornoki Program egy új tudománynépszerűsítő projektet hívott életre. Az „ÁTKAPCSOLÁS – Ahol a neveléstudományi kutatógenerációk találkoznak” című podcast sorozat ötlete a 2022-es őszi félévben vázolódt fel egy gyakornoki megbeszélés keretében. Ezt követően Bicsák Zsanett Ágnes, Ceglédi Tímea, Tóth Emese, Papp Hunor és Kiss Dávid Mihály alkották meg az adások struktúráját. A podcast során három generáció beszélget az iskola, az oktatás és a nevelés kérdéseiről: a legtapasztaltabb professzorok, a jelenleg legaktívabb kutatógeneráció, illetve azon kutató gyakornokok, akik most kezdik megismerni a kutatás világát. Az adások célja felhívni a figyelmet a professzorok eredményeire és érdemeire, továbbá betekintést nyújtani az életútjukba. Számos érdekes történettel, értékes tapasztalattal és tudással gazdagodhatnak a résztvevők a beszélgetések során, amelyek nyilvánosan is elérhetők lesznek. A műsor egyik alapelve,

hogy a visszatekintés mellett aktuális szakmai kérdések is előkerüljenek, így a professzorok és tanítványaik, akik már maguk is doktori fokozattal rendelkeznek, nemcsak kérdezettek, hanem kérdezői szerepben is megjelennek a beszélgetés során. Minden adás egyfajta útravalóval és üzenettel zárul a tudomány és a kutatói pálya iránt érdeklődőknek. A Gyakornoki Program közösségi felületein a professzorokat bemutató cikkrovet pedig hamarosan szintén virágzásnak indul.

Oktatáskutató gyakornokok a tudományos élet porondján – konferenciárészvételek

A program gyakornokai kutatásaik eredményeit számos magyarországi és nemzetközi platformon, konferencián tárták a tudományos közönség elé. A bőséges számú részvételből az alábbiakban két gyakornok, Horváth Annamária és Janecskó Liliána konferenciatapasztalatai ismerhetők meg, kiemelve, hogy miképpen bontakoztathatják ki kutatói tehetségüket a gyakornokok a program által.

Horváth Annamária harmadéves angol-biológia szakos tanárhallgató, aki két éve a Tanítsunk Magyarországotért Mentorprogram mentoraként tevékenykedik. Kutatási érdeklődését a mentorálás során szerzett tapasztalatok, s a terepen megfogalmazott kérdések határozzák meg. Az OTDK-ra kvalifikált dolgozatában a hátrányos helyzetű diákok mentorálása kapcsán vizsgálta a Pygmalion-effektus megjelenését. Első konferenciaélményei „Az oktatáskutatás új nemzedéke az évtizedfordulón” című konferenciához kötődnek. Ezt követően részt vett a Partiumi Keresztény Egyetem által szervezett III. Oktatás Határhelyzetben című eseményen is, valamint a Kari Tudományos Diákköri Konferencián is megmérette magát. A Debreceni Egyetemen 2022. október 21–22. között zajló ESA Research Network 28 Society and Sport Midterm Conference-en moderátorként szerezhethetett értékes tapasztalatokat. Legújabbán a Hajdúböszörményben rendezett „Kihívás és/vagy Esély – A Romák Integrációja Európában II.” nemzetközi konferencián szerepelt a DHVM-kutatást végző csoport tagjaként, illetve egyéni előadóként.

Janecskó Liliána ötödéves biológia-kémia tanárszakos hallgató, 2020 őszétől a program tagja. Kutatásával, amely a komplex természettudományos tárgyak iránti attitűdöt vizsgálja, számos hazai és nemzetközi konferencián szerepelt már: a 24. Partiumi Tudományos Diákköri Konferencián első helyezést ért el, nyereményként publikálhatott a Staféta hallgatói multidiszciplináris tudományos folyóiratban. Ezt követően részt vett a XII. Kiss Árpád Emlékkonferencián, a HuCER konferencián (más gyakornoktársaival együtt), Annamáriához hasonlóan a III. Okta-

tás Határhelyzetben konferencián, a XIII. és a XIV. Taní-tani online konferencián, valamint a XXIII. Eötvös Konferencián. A Debreceni Egyetem által szervezett Őszi, illetve Tavaszi Tudományos Hallgatói Konferenciákon is képviseltette már magát. Legpatinásabb szereplése a 2022 augusztusában, Bulgáriában megrendezett 13th International Scientific Events konferencián volt, ahol személyesen, angol nyelven mutatta be kutatási eredményeit.

„Kutatás terepen” – Gyakornokaink a Tanítsunk Magyarorszáért Mentorprogram mentoraiként

A Gyakornoki Program első jelentős projektjeként tartható számon az MTA-DE-CSATOKK kutatócsoport munkájába való bekapcsolódás. Ekkor számos gyakor-nok vette ki a részét az adatfelvételtől és a rögzített eredmények digitalizálásából. A közös munka során megélt élményeket, hasznos tapasztalatokat továbbgondolva elindult egy önálló gyakornoki kutatás is Godó Katalin, Ceglédi Tímea és Alter Emese vezetésével. A DHVM-kutatócsoport (Discovery of Hidden Value of Men-toring) azt tűzte ki célul, hogy az MTA-DE-CSATOKK kulcstémakörét, a szülői bevonódást ezúttal a Tanítsunk Magyarorszáért Mentorprogramban részt vevő általános iskolás tanulók szemszögéből vizsgálja meg. A TM-program célcsoportja 7-8. osztályos kistérségi településen élő diákok, akik számára a program egyete-mista mentorokat biztosít annak érdekében, hogy korrepetálás és megfelelő moti-válás által támogatott legyen a kisdíjak továbbtanulása, és közelebb kerüljenek a sikeres végzettségszerzéshez.

A körülmények ideálisak voltak egy, a TM-programot vizsgáló kérdőíves kuta-táshoz, hiszen a Debreceni Egyetem az elsők között csatlakozott a mentorprog-ramhoz, így ekkor már több mint két éve zajlott a mentorálás. Az iskolai terepta-pasztalat során számos hallgatóban fogalmazódtak meg olyan kérdések, melyekre a szakirodalom akkor még csak részben tudott választ adni, hiszen a mentorálás a közoktatásban országos szinten még kevésbé volt bevett munkaforma.

A kutatócsoport tagjai a TM-program mentorai, valamint a program iránt ér-deklődő, még nem mentoráló hallgatók: Horváth Annamária, Papp Hunor, Tóth Emese, Godó Irén. A TM-mentorálást is végző gyakornokok (Horváth Annamária, Papp Hunor és Tóth Emese) a Gyakornoki Programot megelőző két év során jó vi-szonyt alakítottak ki az általános iskolákkal, így ezeket a kapcsolatokat alapként használva könnyen megszólíthattuk a diákokat. A kutatás Hajdú-Bihar megyei ál-talános iskolákban zajlott, összesen 206 mentorált és nem-mentorált diák bevoná-

sával. Ez volt az első önálló kutatócsoportos felmérés, ami a Gyakornoki Programban zajlott, ezzel együtt az első szárnybontogatása számos gyakornoknak. Kezdetben sokszor kihívást jelenthet leszűkíteni az érdeklődési kört egy konkrét témára, így éppen ebben segíthet a kutatócsoportos munka. A feladatok megszervezése a koordinátor és a doktoranduszok segítségével együtt történt, úgy hogy a részletes, sokszínű kérdőív kidolgozása közben a gyakornokok számára is kirajzolódhassanak a saját kutatás legfontosabb körvonalai. A közös kérdőív témái jól kapcsolódtak egymáshoz, hiszen mind a mentorálást és a TM-programot járták körül más-más szempontból. A kérdőív online és papírformátumban került lekérdezésre az Evasys felméréskészítő rendszer segítségével.³ Az adatbázis feldolgozását SPSS-kurzusok készítették elő, amelyeket Alter Emese és Ceglédi Tímea tartottak. Az első eredmények bemutatásra kerültek TDK-dolgozatok, konferencia előadások és önálló tanulmányok formájában.

Hogyan tovább? – Terveink a jövőre nézve

A CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program 2021-es indulásától fogva egyedülálló kezdeményezésnek bizonyul a Debreceni Egyetemen, valamint valószínűleg országos szinten is. A lelkes és elszánt kutatógyakornokok és -mentorok alig két éves munkája során rengeteg (siker)élmény érte a résztvevőket, így a program fennmaradása nem kérdés. A további működésre nézve több elképzelés is van.

Az önálló anyagi keret megteremtése érdekében 2023-ban pályázat készült az Európai Szolidaritási Testület szolidaritási projektjének elnyerésére. A befolyó összeg felhasználásának célja a laikus nagyközönség számára is nyitott, nevelés-tudományi témájú podcast adások, rendezvények, előadások, önálló házi gyakornoki konferenciák szervezése, illetve a tudománynépszerűsítést és a kutatást segítő eszközök beszerzése. Ezek lehetnek bizonyos, a kutatómunkához elengedhetetlen szoftverek, de akár a podcast műsorhoz szükséges saját stúdió hardverei is.

Az ÁTKAPCSOLÁS podcast sorozat a jövőben is folytatódik, amely megtartja a három kutatógenerációra építő struktúrát, de előfordulhat, hogy a jövőben más jellegű adások is készülnek. Tervben van például az MTA-DE-CSATOKK Kutatócsoport által szülői bevonódás területén gyűjtött iskolai jógyakorlatok iskoláinak és pedagógusainak videós formában történő bemutatása.

³ Az Evasys rendszerben a papíralapú kérdőívek adatrögzítését segítették: Halczman Attila és Pályka Panna.

Természetesen a kutatómunka sem áll meg, hiszen ez a Gyakornoki Program „szíve”. A gyakornokok aktívak mind a saját kutatásaikban, mind pedig a CHERD-Hungary kutatási tevékenységeiben.

A gyakornokok fontosnak tartják az utánpótlás biztosítását, az újabb és újabb tehetséges hallgatók bevonását, akik – többek között – a tudománynépszerűsítő platformok révén, a kutatómentorok által tartott kurzusokon, a Debreceni Egyetem Neveléstudományi Tanszék Pedagógia Szaknapjain találkozhatnak a programmal.

Összegzés

A CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program üde színfolt a magyarországi neveléstudományos életben, egy innovatív ötlet, mely a gyakorlatba ültetve is megállja a helyét. Valljuk, hogy a jó pap holtig tanul; az oktatók és a tanítványok együtt tanulnak és tanítanak, közösen fejlesztik önmagukat, s ezt a tendenciát, a folyamatos fejlődésre való elszántságot a program akár zászlajára is tűzhetné.

Célunk közvetíteni tanárszakos hallgatótársaink számára, hogy az egyetem padjaiból az általános- és középiskolák katedrájára lépő ifjú pedagógusoknak nemcsak a tanórák megtartása lehet az egyetlen módjuk arra, hogy kibontakoztathassák tehetségüket. Az iskola és a nevelés világában elmerülő pedagógust körbeveszi a folyamatosan változó, részletgazdag kutatási terep, amely csak arra vár, hogy valaki kérdőívet vagy interjúvázlatot készítsen, és feltérképezze, felmérje és megvizsgálja. Hisszük, hogy kutatási tapasztalataink és eredményeink valamilyen formában hozzájárulhatnak az oktatás és a nevelés fejlesztéséhez, és ezáltal olyan környezet létrehozásához, amely biztos támpontot jelenthet majd a jövő diákjainak.⁴

⁴ A tanulmány alapját képező kutatást a MTA-DE-Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport hajtotta végre és a Magyar Tudományos Akadémia Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programja támogatta. Az elemzés a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj, továbbá a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-5 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Irodalom

- Bársony, I. (2012). A Bölcsészettudományi Kar. In Orosz, I. & ifj. Barta, J. (Eds.), *A Debreceni Egyetem története 1912–2012* (pp. 332–360). Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Bocsi, V. (2022). *Értelmiségképzés és felsőoktatás*. Belvedere Meridionale.
- Bordás, A. & Ceglédi, T. (2010). Bemutakozik a Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központja. *Felsőoktatás Műhely*, 1, 95–98.
- Breznysnyánszky, L. (2021). A pedagógia és a pszichológia együttélési formái a Debreceni Egyetemen. *Educatio*, 29(4), 606–617.
<https://doi.org/10.1556/2063.29.2020.4.6>
- Breznysnyánszky, L. & Fenyő, I. (Eds., 2004). *A Debreceni Iskola*. Debreceni Egyetem Neveléstudományi Tanszék.
- Ceglédi, T. (2018). *Ugródeszkán. Reziliencia és társadalmi egyenlőtlenségek a felsőoktatásban*. CHERD-Hungary.
- Fenyő, I. (2004). Tankó Béla. In Breznysnyánszky, L. & Fenyő, I. (Eds.), *A Debreceni Iskola* (pp. 17–25). Debreceni Egyetem Neveléstudományi Tanszék.
- Godó, K., Ceglédi, T. & Kiss, A. (2020). The Mentoring's Role among Alumni Students of István Wáli Roma College for Advanced Studies of the Reformed Church. *Central European Journal of Educational Research*, 2(1), Article 1.
<https://doi.org/10.37441/CEJER/2020/2/1/5757>
- Hafičová, H., Dubayova, T., Kovács, E., Ceglédi, T. & Kaleja, M. (2020). *Mentor and Social Support as Factors of Resilience and School Success: Analyses of Life Narratives of University Students from Marginalized Roma Communities*. Ósrodek Wydawniczo-Poligraficzny „SIM” Hanna Bicz.
- Hrabéczy, A., Ceglédi, T., Bacskai, K. & Pusztai, G. (2023). How Can Social Capital Become a Facilitator of Inclusion? *Education Sciences*, 13(2), 109.
<https://doi.org/10.3390/educsci13020109>
- Kozma, T. (2004). *Kié az egyetem? A felsőoktatás nevelésszociológiája*. Új Mandátum.
- Orosz, G. & Vecsey, B. (2004). Jausz Béla. In Breznysnyánszky, L. & Fenyő, I. (Eds.), *A Debreceni Iskola* (pp. 41–46). Debreceni Egyetem Neveléstudományi Tanszék.
- Pusztai, G. (2011). *A láthatatlan kéztől a baráti kezekig. Hallgatói értelmező közösségek a felsőoktatásban*. Új Mandátum.
- Pusztai, G. (2015). *Pathways to Success in Higher Education: Rethinking the Social Capital Theory in the Light of Institutional Diversity* (New edition). Peter Lang.
- Pusztai, G. & Kocsis, Z. (2020). Oktatáskutatás a Debreceni Egyetemen. *Anyanyelv-pedagógia*, 13(2), 2–10. <https://doi.org/10.21030/anyp.2020.2.10>

Pusztai, G. & Morvai, L. (2014). Oktatáskutató szakmai műhelyek a Debreceni Egyetemen: A Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Programja. *Szakképzési Szemle*, 30(1), 57–60.

Students for the Development of Teacher Training and Education – the Cherd-hungary Educational Research Internship Program at the University of Debrecen

In September 2021 a new project was born in the University of Debrecen's Department of Educational Studies. The CHERD-Hungary Educational Research Internship Program currently consists of sixteen, mostly teacher trainee students at the University of Debrecen who research in the field of education and educational sociology. After presenting the beginnings and the structure of the Program, we describe the interns' activities and our further aspirations and plans regarding the future.

Keywords: *higher education, educational research, educational sociology, science popularization, teacher training*